

Едуард Ліндемманн – перший американський теоретик, хто вжив цей термін у 1927 році. Проте у США поняття набуло популярності через роботу М. Ноулза (1950), який визначив андрагогіку як мистецтво та науку, що допомагають навчати дорослих, і вперше відокремив андрагогіку від педагогіки. Багато вчених піддавало сумніву його визначення, проте воно і до сьогодні залишається досить вагомим у науковій літературі з освіти дорослих [1, с.32].

Дорослий – особа, що виконує соціально значимі продуктивні ролі (громадянина, працівника, члена сім'ї), володіє фізіологічною, психологічною, соціальною, етичною зрілістю, відносною економічною незалежністю, життєвим досвідом і рівнем самосвідомості, достатніми для відповідальної самокеруючої поведінки, що поєднує або чергує навчальну діяльність з іншими видами діяльності [2, с. 5].

Для того, щоб процес навчання дорослих був ефективним, освітня взаємодія повинна ґрунтуватися на положеннях, що дорослі [2]:

1) є автономними і самостійними, їм необхідно надавати свободу у виборі власної траєкторії соціально-культурного розвитку;

2) володіють акумульованим життєвим досвідом і знаннями, які їм необхідно інтегрувати у систему нових знань, умінь, здатностей;

3) є орієнтовними на досягненні поставлених цілей та вирішенні актуальних проблем, прагнучи чіткого розуміння практичної значущості набутих знань у досягненні власних цілей;

4) є спрямованими на релевантність набутих знань, прагнуть чіткого розуміння підстав для навчання;

5) є практичними, фокусують свою увагу на тих аспектах навчання, які найбільш корисні для них, відповідають сформованій системі цінностей, світогляду.

Таким чином, освіта, орієнтована на забезпечення доступу дорослого до потоків знань, в першу чергу, спрямована на інструментальне оволодіння учнем здатністю розширювати свій освітній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончарук А. Неформальна освіта дорослих у країнах ЄС / А. Гончарук // Педагогічні науки. – 2012. – 54. – С. 32.

2. Маслова В. В. Основы андрагогики. Терминологический словарь-справочник [для студ. соц.-гуманитарн. спец.] / Сост. В. В. Маслова. – Мариуполь, 2004. – 19 с.

Ірина Петренко,

студентка 3 курсу

факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Л. Г. Ярошук,**

к.пед.н., доцент (БДПУ)

МОВА, ПІСНЯ І УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ ЯК НЕВИЧЕРПНА СКАРБНИЦЯ ВИХОВНИХ ЗАСОБІВ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВ

Мова – це не тільки засіб спілкування, а голос Землі і Космосу, ритм колиски з якої починається шлях людини у світ, це пам'ять і поклик

предків, закодований у слові, пісня матері для немовляти і батьківська настанова для сина, це і пісня закоханих, і плач осиротілих, щебет солов'я і каркання ворони. Це і критерій справжності людини, і її голос у Всесвіті [2].

Мова – це універсальний чинник пам'яті: матері-батька, природи, історії, життя державного і суспільного. І разом з тим – осмислення того, що є. Ось чому мова несе в собі все, що дають історія, природа, рід, нація.

Наукою доведено: майбутня людина формується в основному до семи років. Саме тоді закладаються і основи духовності.

“Мова – не доля нашого народу, і вона залежить від того, як ревниво ми всі плекатимемо її... – роздумує Олесь Гончар. – Віками народ витворював цю мову, витворив її, одну з найбагатших мов слов'янства, триста тисяч пісень склала Україна цією мовою, в тім числі явивши пісенні шедеври незрівнянної краси, дала світові геніальних поетів, зажило українське слово шани й визнання серед народів близьких і далеких”[3].

Ми маємо донести школярам, що українська мова, якою говорили ще наші пращури, дуже старовинна. У ті далекі часи наші предки розмовляли мовою, близькою до сучасної української. Краса цієї мови відображає в чисельних фольклорних скарбах українського народу, зокрема в обрядових піснях, які творилися в сиву давнину [1].

Українська мова надзвичайно багата словниковим складом, вона поетична, надзвичайно мелодійна, красива і співуча. Доречно тут нагадати результати всесвітнього конкурсу мов, який був проведений в Парижі 1928 року. На ньому визначалося, яка з мов наймилозвучніша. Зачитувалися тексти різними мовами світу. Звучали там і вірші Т. Шевченка. Слід підкреслити, що членами журі була належним чином оцінена виразність і милозвучність українського слова. Серед чотирьох переможниць конкурсу українська мова посідала третє місце, поступаючись французькій та італійській і залишивши після себе перську мову [1].

Сьогодні українська мова – державна. Проте проблем у її розвитку чимало. І лише всією спільнотою ми можемо подолати, коли берегтимемо скарби, полишені предками, коли примножуватимемо, збагачуватимемо її теперішній розвиток.

Отож, ми маємо навчити учнів любити і шанувати рідну мову, наш найдорожчий скарб. Рідна мова – це саме життя народу, вияв його національного буття, універсальна скарбниця духовних надбань і основний засіб передачі їх із покоління в покоління. Крім мови, як засобом спілкування, ми можемо виховати національну свідомість в учнів і пісню.

“Пісня – душа народу”. Яке це диво – українська народна пісня! Кого тільки не полонила її вічна краса. Українська пісня – то живий скарб, що йде від покоління до покоління, несучи радість чи смуток, чаруючи людську душу, даючи їй силу і натхнення. Любов до рідного краю, мови починається з маминої колисаночки. У ній – материнська ласка і любов, світ добра, краси і справедливості. Минають віки, зміцнюються покоління, а народні пісні залишаються. Вони володіють чудовою здатністю полонити людські серця, допомагати в праці, розраджувати в горі, тамувати душевний біль, множити сили в боротьбі. Пісня – душа людини, незмінна її супутниця. Споконвіку в Україні співали – у горі і радості, на сімейних і народних святах, в церкві і в школі. Пісня супроводжувала людину протягом усього її

життя, допомагаючи у праці й прикрашаючи побут. Невипадково великий Гоголь писав: “Покажіть мені народ, у якого би більше було пісень” [3, с. 130].

Особливо магічну силу мають колискові пісні. Вони надзвичайно образні, мелодійні, лагідні, щирі, задушевні. Передаючи їх немовляті, як і своє молоко, немка переливає в його душу мудрість народу, виколисує з нього майбутню людину [4]. Колискова пісня – благословенний світ високої поезії українського народу, це ті Лаври – Хранителі, що становлять духовний закон цілих епох. Дитина ще перебуває в захисті материнського лона, а вже до неї лине з глосу матері монотонна пісня. Колискова пісня монотонна – так, саме з монотонної мелодії голосу мати й дитя єднаються пуповиною свідомої правди життя. Колісанка – це той етнічний мотив, що поступово входить у підсвідомість дитини і стає її здобутком на все життя. Думи й почуття матері, її роздуми про власну долю передаються крихітці-немовляті самою лише мелодією народжуваної колісаночки. Колискові пісні чарують своєю простотою, безпосередністю, ніжністю. Головне призначення колискової – приспати дитя. Магічною силою володіє поетична абстракція химерних образів Сну та Дрімоти. Уже понад 150 років ця пісня записується фольклористами в різних варіантах. Сон та Дрімота благотворно діють своєю присутністю на дитину, ділять між собою обов’язки [6].

Слова материнської пісні – жива артерія життя, ужиткова спадщина, поетичність, щирість та безпосередність якої становить основу естетичних смаків дитини. Недарма український народ вживає найніжніші слова щодо виховання – кохати, вигохувати діточок [5].

Окрім мови і пісень, можемо використовувати й усну народну творчість для виховання національної самосвідомості учнів, зокрема, прислів’я, приказки, загадки та казки, адже умовою виховання дитини є передача їй духовної спадщини народу, його моральних ідеалів. Тому вчитель постійно звертається до народної творчості. Прислів’я та приказки – короткі влучні вислови, у яких виражено повчальний досвід народу. Вони всі тісно пов’язані зі щоденним життям і побутом людини. У вихованні учнів використовуються прислів’я для пояснення змісту та ілюстрування правил культурної поведінки, у яких виражено повчальний досвід народу. Вони всі тісно пов’язані зі щоденним життям і побутом людини, ілюстрування правил культурної поведінки, яких мають дотримуватися діти:

У народних прислів’ях відображається система поглядів українського народу на формування моральних якостей особистості. Прославляючи працелюбність, скромність, розсудливість, сміливість, прислів’я викривають ледачих, брехунів, базік, боягузів: де руки і охота, там скоро робота; тяжко тому жити, хто не хоче робити; правда із дна моря виринає, а неправда потопає; хто людям добра бажає, той собі має.

Загадка, як вид народної творчості, має тисячолітню історію. Загадка – народний твір. З’явилися вони задовго до того, як люди навчилися писати, читати, друкувати. Століттями загадки поширювалися усно, і тепер уже не можна встановити, хто ту чи іншу склав першим. Відгадування загадок розвиває кмітливість, уміння зіставляти, порівнювати предмети чи явища і знаходити в них схожість. Назва “загадка” походить від слова гадати, тобто думати. У загадках предмети чи явища прямо не називаються,

про них мовиться в прихованій формі. Невеликий фольклорний твір в інакомовній формі описує предмет, котрий слід назвати. Тут широко використовується метафора алегорія, метонімія, уособлення. Часто задуманому предметові (явищу) дається назва інших на основі їх схожості. У загадках народ виявляє свою велику дотепність, вміння робити дуже цікаві, часом незвичайні порівняння чи зіставлення. Скажімо, небо в загадках – це голубий шатер, синя шуба, поле неміряне, море безкрає, комар – не звір і не птиця, ні рак, ні риба, летюче, маленьке, кусюче.

Загадки, крім поезії, використовуються і в казках, де виконують роль перешкоди. Загадки широко використовуються і в навчальній практиці. Наприклад, загадки в підручниках розміщені за тематикою розділів. Кожна з них допомагає глибше зрозуміти головну думку твору, на їх основі можна провести виховну бесіду до теми. Використання загадок у роботі зі школярами постає формою збереження й поширення мудрості і є засобом національного впливу на вчинки кожного нового покоління. Це і джерело пізнання, і засіб, що посилює уявлення дітей про дійсність, і форма співпереживання. Складаючи загадку, народ вживає найяскравіші, найважливіші ознаки речі. Так, гриб асоціюється з однією ногою, на яку накинута шапочку. Загадки вчать зіставляти предмети і явища, виділяти в них найістотніші ознаки, коротко та образно висловлюватися, розвивати кмітливість. Як, наприклад ця: На дубі з гілки, на кожній гілці по 6 яблук. Скільки всього на дубі яблук? (На дубі яблука не ростуть).

Тематика загадок різноманітна – про природу, людину та все, що з нею пов'язане в житті. Багато можливостей дає загадка для мовного розвитку учнів, для прилучення їх до словесної художньої творчості.

Малі форми усної народної творчості заслужено займають вагоме місце у роботі з учнями. Вони є невичерпним дидактичним матеріалом для різних видів роботи на уроках української мови, літератури та інших шкільних предметів, у позакласній та позашкільній роботі, містять глибоке навчальне, розвивальне та виховне значення, розвивають образне та логічне мислення. Недарма загадки, прислів'я, приказки називають зразками народної педагогіки.

Отже, загадки – то справжні перлини народної мудрості, коштовні згустки думки і почуттів, хвилюють розум та уяву людей.

До вічно свіжих фольклорних джерел, які дарують радість дорослим і дітям, належить українська казка. Це своєрідний спав реальності й уяви, життєвого досвіду і мрій народу. За допомогою казок дитині прищеплюються ввічливість, коректність у стосунках з людьми, працелюбність, любов до рідної землі. Вони широко використовуються у вихованні дітей, а це зумовлюється тим, що їх зміст викладений у цікавій формі. Існує чіткий поділ персонажів на добрих і поганих, сутність вчинків яких легко розуміється дітьми і дає змогу визначити моральні якості кожної дійової особи. Це полегшує правильну оцінку дітьми моральної цінності вчинку і дає змогу самостійно зробити висновки щодо правил культурної поведінки.

Казки багаті на дива, різноманітні перетворення, мають пригодницький сюжет. Позитивні герої уособлюють народний етичний та естетичний ідеали – працьовитість, доброту, розум, вірність, пам'ятливість, красу. У казках яскраво виявляються висока духовність людей, їхнє

прагнення пізнати навколишній світ. В українському казковому епосі особливо виділяються казки про народних богатирів. Казкові герої – богатирі – це вимріяні, узагальнені образи кращих синів народу, які своєю силою і розум віддають боротьбі за його інтереси, казкові богатирі мають фантастичне походження. Герої казок для підсилення їх ідеальних рис часто зображуються гіперболізовано. Народ ідеалізує своїх героїв, зображує їх незвичайними ще змалку. У відстоюванні правди, добра, гармонійних стосунків у природі й суспільстві головному героєві допомагають не тільки побратими, а й звірі, птахи, комахи, риби, стихії. Доброзичливе ставлення до природи оплачується сповна. Вона приходить людині на допомогу в найнебезпечнішу мить, довірливо відкриває свої сокровенні таємниці, дарує живу цілющу воду, молодильний напій.

У чарівних казках головним позитивними персонажами найчастіше виступають особи чоловічої статі: Козак, Котигорошко, Іван-Побиван, Кирило-Кожум'яка. Проте зустрічаються і привабливі жіночі образи, у яких втілені ідеальні риси народу: працьовитість, чесність, вірність, скромність, вміння і готовність виконати найчорнішу роботу для загального добра та благополуччя. Страшними потворами зображуються в казках негативні персонажі – змії-людожери, кощі-смертоносці, злі відьми, Баба-Яга.

У казках певна моральна теза чи настанова постає не нав'язливо, а впливає з усієї художньої тканини твору. У цьому – особливість великого впливу народної фантастики на формування внутрішнього світу дитини.

Немає сумніву, що казка через елементи ілюзорного і фантастичного відображення світу справляє глибоке емоційне враження на дитину, приводить в рух її уяву, духовні сили. Логічна послідовність викладу, чітка побудова, влучність у вживанні фразеологізмів викликають неусвідомлене задоволення, сприяють засвоєнню традицій народно-поетичного мовлення. Лексика казок точно відповідає особливостям предметно-образного мислення дитини.

Усе відчутнішим стає інтерес українського народу до своєї історії, давньої культури, способу мислення наших далеких предків. Великий обсяг знань про давні світогляди, етику й мораль приховують у собі міфічні оповідання, легенди. У цих оповіданнях трудящий люд, творець усіх матеріальних і духовних цінностей – дає своє поетичне пояснення походженню і розвитку органічного життя на нашій планеті, висловлює власні погляди на оточуючий людину світ.

Українська міфологія, як сукупність переказів про живу й неживу природу та людину, розвивалася на основі давньої загальнослов'янської міфології. В українській міфології в художньо-образній формі знайшли поєднання реальні знання з фантастично-релігійними елементами та повір'ями. Вона ілюструє прагнення людини пояснити і упорядкувати навколишній світ, розкрити єдність людини і природи. Українська міфологія включає міфи про сутність і походження явищ природи, про походження людини, про богів, про виникнення Всесвіту, про неминучу загибель світу. В українській міфологічній традиції багато уваги приділялося природним стихіям, явищам навколишнього світу, різноманітним життєвим випробуванням, з якими зустрічається людина.

Отже, за допомогою мови, пісні, казок, приказок та загадок ми можемо успішно виховати національну свідомість в учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баяк Є. Ми говоримо українською: інтелектуально-мовознавчий турнір. *Дивослово*. 2018. № 2. С. 17–20.
2. Губарєва С. “Материнська мова – мова колискова”: роль рідної мови в збереженні та передачі культурних надбань роду і народу. *Початкова школа*. 2018. № 7. С. 34–35.
3. З народного джерела: посібник для вчителів, вихователів та студентів педагогічних закладів. Рівне, 1997. 146 с.
4. Осипець Р. Українська народна пісенна культура як засіб виховання національної свідомості. *Рідна школа*. 2009. №11. С. 11–14.
5. Савченко С. Наша пісня – душа народу. *Виховна робота в школі*. 2018. № 4 (квіт.). С. 9–12.
6. Тарасюк Н. Колискова пісня як невичерпна скарбниця виховних засобів усної народної творчості. *Українська мова та література*. 2018. № 9/10 (трав.). С. 78–81.

Віра Сафонова,

студентка 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв

Наук. керівник: **Л. О. Лісіна**
доктор. пед. наук, професор (БДПУ)

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми. Удосконалення української вищої освіти на сьогодні займає дуже важливе місце у реаліях Української Держави, адже в умовах значних змін суспільства все актуальнішою стає потреба в спеціалісті високої кваліфікації. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування та розвиток у майбутніх учителів критичного мислення. У філософії, педагогіці та психології з проблеми формування критичного мислення накопичено багато теоретичного матеріалу, який, на нашу думку, недостатньо відображений в практичній підготовці майбутніх фахівців.

Мета даної роботи полягає в розкритті сутності критичного мислення і теоретичному обґрунтуванні процесу формування критичного мислення у майбутніх учителів початкових класів.

Проблематикою даної теми займалися такі вчені як Дж. А. Браус, Д. Вуд, Д. Халперн, Д. Елліс, М. Кларін Ж. Піаже та інші.

Дослідники по-різному інтерпретують поняття «критичне мислення». М. Кларін вважає, що критичне мислення є раціональним, рефлексивним мисленням, яке спрямоване на вирішення того, чому варто вірити або які дії варто застосувати [1, с. 28].

Д. Халперн у своїх працях зазначає, що цей вид мислення передбачає використання когнітивних технік і стратегій, які збільшують вірогідність отримання бажаного кінцевого результату. На думку Д. Клусгера, критичне мислення – це мислення самостійне, інформативне, воно починається з постановки запитання, прагне до переконливої аргументації, має соціальний характер [2, с 54].